

Marcin Adamski

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB

SYTUACJA EKONOMICZNA ROLNICZYCH SPÓŁDZIELNI PRODUKCYJNYCH W LATACH 2011-2013

THE ECONOMIC SITUATION OF AGRICULTURAL PRODUCTION COOPERATIVES IN THE YEARS 2011-2013

Słowa kluczowe: rolnicze spółdzielnie produkcyjne, gospodarstwa spółdzielcze, wyniki ekonomiczne

Key words: agricultural production cooperatives, cooperatives farms, economic results

JEL codes: Q12

Abstrakt. Celem pracy jest przedstawienie sytuacji ekonomicznej gospodarstw wielkoobszarowych funkcjonujących w formie rolniczych spółdzielni produkcyjnych (RSP) w latach 2011-2013. Podstawę do takiej analizy stanowiły dane ze spółdzielni biorących udział w rankingu 100 najlepszych RSP, który rok rocznie powstaje w Instytucie Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej PIB. Z przeprowadzonych analiz wynika, iż badana grupa spółdzielni w 2013 roku osiągnęła gorsze wskaźniki finansowe niż w latach poprzednich. Nie spowodowało to jednak zaprzestania inwestycji i modernizacji w tych gospodarstwach.

Wstęp

Rolnicze spółdzielnie produkcyjne (RSP) są dobrowolnym zrzeszeniem osób fizycznych, które zjednoczyły się dobrowolnie w celu zaspokojenia swoich aspiracji i potrzeb ekonomicznych [Brzozowski 2005]. Gospodarstwa spółdzielcze występują w wielu państwach Unii Europejskiej (UE), tworzą je wielorodzinne gospodarstwa rolne, których członkowie łączą pracę w swoim gospodarstwie z członkostwem w spółdzielni [Dzun 2009]. W Polsce zarejestrowanych jest około 1050 rolniczych spółdzielni produkcyjnych, z czego według szacunków czynną działalność gospodarczą prowadzi około 700 jednostek [Biuletyn Informacyjny 2014]. W spółdzielniach tych zrzeszonych jest około 10,6 tys. pracujących członków [GUS 2014], spółdzielnie są również sezonowym miejscem pracy dla kolejnych 8000 osób. Rolnicze spółdzielnie produkcyjne gospodarują na areale około 226 tys. ha użytków rolnych, co stanowi 1,5% powierzchni UR w kraju. Zdecydowanie przeważa w nich produkcja roślinna, a wśród spółdzielni z produkcją zwierzęcą dominuje drób lub tuż trzody chlewnej.

Przystąpienie Polski do UE wzmocniło szanse rozwojowe RSP funkcjonujących w kraju od kilku już dekad [Adamski 2008]. Jednak obserwacje praktyczne wskazują, iż w dalszym ciągu obserwowany jest proces zmniejszania się liczby tego rodzaju gospodarstw w Polsce.

Materiał i metodyka badań

Celem artykułu jest przedstawienie aktualnych wyników ekonomicznych osiągniętych w spółdzielniach oraz identyfikacja szans i zagrożeń z jakimi muszą się one zmierzyć. Wykorzystano dane z badań spółdzielni biorących udział w kolejnych edycjach rankingu „Lista 100 najlepszych RSP” za lata 2011, 2012 i 2013 opracowywanego przez IERiGŻ-PIB. Dokonana analiza RSP w głównej mierze opierała się na prostych wskaźnikach ekonomicznych, tj. przychodach ogółem, wartości dodanej, dochodowości działalności gospodarczej, wskaźniku generowania gotówki operacyjnej oraz indeksie tworzenia wartości.

Przychody ogółem określono jako sumę przychodów ze sprzedaży produktów i zrównanych z nimi, pozostałych przychodów operacyjnych (pomniejszonych o zysk ze zbycia aktywów niefinansowych) i przychodów finansowych. Natomiast wskaźnik wartości dodanej obliczono jako stosunek wartości dodanej do przychodów ogółem. Wartość dodaną określono przez dodanie jej

składników: dochodu ogólnego, amortyzacji, podatku rolnego i innych podatków obciążających koszty, czynszu dzierżawnego, kosztów kapitału obcego (odsetki), kosztów wynagrodzeń pracowników najemnych wraz ze świadczeniami oraz świadczenia na rzecz członków spółdzielni. Wskaźnik dochodowości działalności gospodarczej obliczono jako stosunek dochodu ogólnego do sumy przychodów: ze sprzedaży produktów i zrównanych z nimi, pozostałych przychodów operacyjnych oraz przychodów finansowych. Wskaźnik generowania gotówki operacyjnej określono stosunkiem nadwyżki operacyjnej netto do sumy przychodów ze sprzedaży i zrównanych z nimi, pozostałych przychodów operacyjnych (pomniejszonych o zysk ze zbycia aktywów niefinansowych) i zysków nadzwyczajnych. Nadwyżka operacyjna powstała przez odjęcie od wpływów z działalności operacyjnej wydatków na nią poniesionych. Z kolei wpływy policzono jako sumę przychodów ze sprzedaży i zrównanych z nimi, pozostałych przychodów operacyjnych (pomniejszonych o zyski ze zbycia aktywów niefinansowych) i zysków nadzwyczajnych.

Natomiast wydatki obliczono przez dodanie do kosztów działalności operacyjnej (pomniejszonych jednak o amortyzację) pozostałych kosztów operacyjnych (ale z wyłączeniem straty ze zbycia aktywów niefinansowych), strat nadzwyczajnych i obowiązkowych obciążeń wyniku finansowego. Indeks tworzenia wartości (właścicielskiej) jest ilorazem rentowności (dochodowości netto) kapitału własnego na koniec roku oraz jego kosztu. Ten ostatni ustalono jako sumę rentowności aktywów bez ryzyka oraz premii za ryzyko finansowe. Jako aktywa bez ryzyka przyjęto średnie oprocentowanie lokat bankowych złożonych na okres do dwóch lat włącznie (np. w 2013 roku wyniosło ono 3,32% w stosunku rocznym). Premię za ryzyko określono z kolei jako iloczyn różnicy między ww. rentownością lokat bankowych (3,32%) a oprocentowaniem długu każdego gospodarstwa (stosunek zapłaconych odsetek do sumy zobowiązań długo- i krótkoterminowych na koniec roku) i stopnia zadłużenia kapitału własnego (ww. sumę zobowiązań długo- i krótkoterminowych podzielono przez wartość kapitału własnego na koniec 2013 roku).

Oceny ekonomicznej dokonano dla całej zbiorowości w trzy letnim panelu gospodarstw oraz w podziale na 3 kierunki produkcji mieszane, a więc takie, w którym występowała mniej więcej równowaga produkcji roślinnej i zwierzęcej: roślinne, tzn. takie, w których miała miejsce zdecydowana przewaga produkcji roślinnej nad zwierzęcą; zwierzęce, tj. przeważała produkcja zwierzęca nad roślinną. Należy zaznaczyć że ukierunkowanie produkcji zostało samodzielnie określone przez uczestników rankingu na podstawie przeważającego udziału sprzedaży określonych rodzajów produktów w sprzedaży ogółem.

Wyniki badań

Uzyskane w 2013 roku wyniki ekonomiczno-finansowe dowodzą pogorszenia się sytuacji ekonomicznej w spółdzielniach (tab. 1). Sytuacja ta miała miejsce, mimo że nie można mówić o załamaniu koniunktury na całym rynku rolnym, bowiem skumulowany wskaźnik nożyc cen w tym okresie uległ rozwarciu [Adamski i in. 2014]. Wyniki w RSP można tłumaczyć jednak spadkiem cen na rynku zbóż, które są obecnie głównym kierunkiem produkcji. W latach poprzednich, gdy zboża osiągały rekordowe ceny, mimo odczuwalnego spowolnienia gospodarczego, spółdzielnie notowały wyraźnie lepsze wyniki. W 2013 roku ceny zbóż wyraźnie się obniżyły, a wraz z nimi obserwowano pogorszenie się wskaźników ekonomicznych w RSP. Znalazło to odbicie w dochodowości działalności gospodarczej. Wskaźnik ten obniżył się w stosunku do 2012 roku o 4,2 p.p., a w stosunku do 2011 roku o 5 p.p. Podobnie wyraźnemu spadkowi uległa wartość dodana w spółdzielniach – w relacji do 2012 roku obniżyła się ona o 3,2 p.p., i o 7,3 p.p. w stosunku do 2011 roku.

Na sytuację dochodową RSP znaczący wpływ miała wysokość strumienia wsparcia budżetowego. Otrzymywane subsydia, licząc łącznie płatność podstawową i uzupełniającą, wzrosły w stosunku do 2012 roku o 2,8%. Efektem tego jest wzrost udziału dotacji w dochodzie spółdzielni z 42,4 do 49,1%, a więc o 6,7 p.p.

Niższa niż w latach ubiegłych rentowność spółdzielni odbiła się wyraźnie w 2013 roku na wskaźnikach wydajności pracy. Wydajność ta mierzona wartością dodaną w przeliczeniu na osobę zatrudnioną obniżyła się w ciągu 2013 roku o 13%. Obniżył się również wskaźnik dochodowości pracy członka w

spółdzielniach, z 70,7 tys. zł za osobę w 2012 roku do 52,8 tys. zł w 2013 roku, a więc o 25%. Wraz ze spadkiem dochodowości pracy w RSP ograniczono również zatrudnienie. Liczba pracujących w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych obniżyła się w stosunku do roku poprzedniego o 4%, jednak zatrudnienie w 2013 roku było wyższe niż w 2011 roku. Widać więc, że spółdzielnie nie były w stanie ograniczyć nakładów pracy współmiernie do osiągniętych wyników. Prawdopodobnie uczynią to w dłuższym okresie i zaobserwuje się to w kolejnych latach. Wysoki stan zatrudnienia jest jednak w sytuacji pogorszenia koniunktury jedną z największych bolączek gospodarstw spółdzielczych, bowiem gwarantując pracę swoim członkom, nie mogą być one w tej dziedzinie tak elastyczne jak inne typy gospodarstw wielkoobszarowych prowadzone w formie spółek prawa handlowego¹.

Na pogorszenie sytuacji finansowej spółdzielni wskazuje również poziom wskaźnika generowania gotówki operacyjnej. Od 2011 roku wskaźnik ten uległ obniżeniu o 30%, przy czym największy wpływ na tak znaczącą obniżkę miała sytuacja RSP w 2013 roku. Ze względu na to, że wskaźnik ten informuje o wysokości nadwyżki operacyjnej w stosunku do przychodów spółdzielni, można mówić o poważnym ograniczeniu zasobu wolnych środków, mimo niewiele mniejszej sprzedaży. Sytuacja ta, jeśli się utrzyma, może mieć wpływ na zmniejszenie aktywności inwestycyjnej tej grupy gospodarstw. Znacznie słabiej dla badanej zbiorowości spółdzielni wypadł przeciętny wskaźnik indeksu tworzenia wartości. Wyniósł on 0,57, a to oznacza, że rentowność kapitału własnego była niższa niż jego koszt. Wszystkie te informacje sprowadzają się zatem do jednego stwierdzenia, że spółdzielnie 2013 roku nie mogą zaliczyć do wyjątkowo udanych.

W 2013 roku na skutek niższych cen zbóż i rzepaku obniżyły się przychody ze sprzedaży w spółdzielniach. Negatywnie wpłynęło to na wskaźnik produktywności ziemi. Przeciętne przychody w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wyniosły 11,5 tys. zł, podczas gdy rok wcześniej kształtowały się one na poziomie 12,2 tys. zł/ha. Należy jednak zauważyć że w trzyleciu spółdzielnie poprawiły wskaźnik produktywności ziemi, gdyż w 2011 roku wynosił on 10,9 tys. zł/ha.

Ostatni rok analizy był rokiem pogorszenia się sytuacji ekonomicznej w RSP, mimo tego gospodarstwa spółdzielcze nie przerwały zapoczątkowanego w ostatnich latach procesu modernizacji potencjału wytwórczego. Stopa inwestycji w 2013 roku wyniosła 2,11, a więc inwestycje były dwukrotnie wyższe niż poziom odpisów amortyzacyjnych. Wzrost tego wskaźnika w ostatnim trzyleciu wyniósł 36%, ale ten trend został zapoczątkowany o wiele lat wcześniej, bo w 2009 roku. Niestety, spółdzielnie pod względem prowadzonych inwestycji również były niejednorodną grupą. W 2013 roku 16% spółdzielni nie inwestowała w ogóle.

Tabela 1. Sytuacja ekonomiczno-finansowa RSP w latach 2011-2013 (93 RSP)

Table 1. Economic and financial situation of APC in the years 2011-2013 (93 APC)

Wyszczególnienie/Specification	Lata/Years			2013 2011 x 100
	2011	2012	2013	
Przeciętny obszar badanej RSP/Average area RSP [ha]	550	547	543	98,87
Przychody ogółem na 1 ha [tys. zł]/Total revenues per 1 ha [thous. PLN]	10,94	12,23	11,56	105,67
Pracujący na 100 ha UR [osoby]/Employed on a 100 ha [persons]	4,49	4,87	4,68	104,23
Wartość dodana [tys. zł/osobę]/Value added [thous. PLN per person]	88,8	99,4	86,1	97,00
Wskaźnik wartości dodanej/Value added ratio [%]	41,64	41,77	34,32	92,77
Wskaźniki dochodowości/Indicators of profitability:				
- pracy członka [zł/osobę]/per working member [PLN per person]	63,0	70,7	52,8	83,77
- działalności gospodarczej/economic activity [%]	27,54	26,78	22,57	81,95
Indeks tworzenia wartości/Value creation index	0,50	1,41	0,57	114,95
Wskaźnik generowania gotówki operacyjnej/Generating cash ratio [%]	14,02	13,61	9,82	70,07
Stopa inwestycji/Investment rate [%]	1,55	1,91	2,11	83,77

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Ranking... 2011, 2012, 2013]

Source: own study based on [Ranking ... 2011, 2012, 2013]

¹ Gospodarstwa spółdzielcze są zobowiązane zapewnić prace i byt wszystkim swoim członkom na poziomie przez nich akceptowalnym. Na ogół takie prawa członkom dają zarejestrowane statuty w spółdzielniach. Dlatego ich zasoby pracy nie mogą być w tak szybki i elastyczny sposób dostosowywane jak w inny formach prawnych gospodarstw.

W stosunku do poprzednich lat można stwierdzić, że odsetek ten jest w zasadzie stały i w przeważającej części dotyczył spółdzielni w likwidacji i wyprzedających majątek. Do grupy prowadzących inwestycje, ale na ograniczoną skalę, nieprzekraczającą wysokości odpisów amortyzacyjnych, zakwalifikować można połowę z badanych RSP. Dalsze 34% (32 spółdzielnie) to grupa charakteryzująca się rozszerzoną stopą reprodukcji majątku – średnia wartość wskaźnika dla tej grupy to 3,7. Ponieważ stopa inwestycji nie uwzględnia środków trwałych wykorzystywanych w spółdzielniach w ramach leasingu, postanowiono rozszerzyć o ten zakres ankietę w 2013 roku. Z zebranych danych wynika, że co 10 spółdzielnia korzystała z tej formy finansowania inwestycji (13 RSP). Spółdzielnie wykorzystujące leasing w większości przypadków miały rozszerzoną stopę inwestycji (53%), dalsze 5 RSP miało zawężony poziom reprodukcji majątku, a w jednej z nich leasing okazał się jedyną formą inwestycji.

Wyniki a ukierunkowanie produkcyjne

Na potrzeby rankingu grupowania spółdzielni dokonuje się według dominujących kierunków produkcyjnych, tzw. ukierunkowania produkcyjnego (UP). Analizie poddano trzy główne kierunki działalności, wyróżniając grupę spółdzielni roślinnych (uprawy polowe, warzywnictwo, ogrodnictwo), zwierzęcych (chów i hodowla zwierząt) oraz wielostronnych (uprawy polowe połączone z chowem zwierząt).

Spółdzielnie o ukierunkowaniu zwierzęcym w ostatnim trzyleciu były wymieniane jako najmniej dochodowe. W 2013 roku nie uległo to zmianie, jednak spadek dochodowości działalności w tej grupie jako jedynej praktycznie był nie zauważalny. Wskaźnik dochodowości działalności gospodarczej obniżył się w stosunku do roku poprzedniego o 0,2 p.p., ale wskaźnik wartości dodanej wzrósł w tym okresie o 0,6 p.p. Spółdzielnie o ukierunkowaniu zwierzęcym w największym stopniu spośród omawianych trzech grup zredukowały nakłady pracy. Spowodowało to wzrost wydajności pracy i ograniczenie spadku jej dochodowości w 2013 roku. RSP zwierzęce były jednak grupą, gdzie najintensywniej ograniczano powierzchnię gruntów rolnych. Niepokojący w tej grupie spółdzielni był również poziom indeksu tworzenia wartości, który wskazywał na dalece niesatysfakcjonujący poziom rentowności kapitału. Ponownie obniżył się również udział nadwyżki operacyjnej w sumie przychodów tej grupy RSP o 1 p.p. i był najniższy w ostatnim trzyleciu. Na uwagę w tej grupie spółdzielni zasługuje jednak wysoki i utrzymujący się od dłuższego czasu poziom inwestycji, które świadczą o modernizacji potencjału produkcyjnego. Nieustannie spadające ceny zbóż, przy stabilnych cenach za żywiec wieprzowy i drobiowy, są szansą tej grupy na odwrócenie relacji ekonomicznych w najbliższej przyszłości.

Grupa RSP o ukierunkowaniu wielostronnym (roślinnym i zwierzęcym) w większym stopniu odczuła zmiany wskaźników niż spółdzielnie nastawione wyłącznie na produkcję zwierzęcą. W 2013 roku odnotowano u nich spadek wartości dodanej o 1,4 p.p. i dochodowości działalności na poziomie 0,5 p.p. Choć nie były to zmiany znaczące, to kontynuują one trend zapoczątkowany w 2012 roku. W spółdzielniach wielostronnych nie zaobserwowano istotnych różnic w nakładach pracy, spadła natomiast jej wydajność wyrażona wskaźnikiem wartości dodanej. Wyraźnie mniejsza była również dochodowość pracy w ostatnim trzyleciu; średnia obniżyła się o 9%, przy czym w ostatnim roku o 13%.

W grupie spółdzielni wielostronnych zaobserwowano najmniejszy ubytek obszaru ziemi, bo około 2 ha rocznie. Ograniczanie powierzchni jest jednak i w tych RSP trwałym procesem. W 2013 roku w grupie RSP wielostronnych wzrósł wskaźnik generowania gotówki, jednak przeciętny poziom nadwyżki operacyjnej nie przekroczył 8% przychodów ze sprzedaży i stąd należy uznać go za stosunkowo niski. Nieakceptowalny dla spółdzielców tej grupy powinien być również indeks tworzenia wartości, który odzwierciedla niską stopę rentowności kapitału. Ponadto, spółdzielnie wielostronne miały najniższy poziom stopy inwestycji, jednak utrzymywały reprodukcję rozszerzoną. Należy zaznaczyć, że stopa ta nie obejmowała nakładów na leasing, który był w tych spółdzielniach bardzo rozpowszechniony. Co czwarta spółdzielnia korzystała z tej formy finansowania środków trwałych, a przeciętna wartość takiej umowy to 204 tys. zł. Można zatem stwierdzić, że również w grupie RSP o ukierunkowaniu wielostronnym widoczny był proces modernizacji majątku. Trzeba również podkreślić, że w 2013 roku ta grupa znalazła się w najlepszej sytuacji ekonomicznej, dzięki umiejętnemu łączeniu dwóch kierunków produkcji.

Tabela 2. Sytuacja ekonomiczno-finansowa RSP według ukierunkowania produkcyjnego w latach 2011-2013
 Table 2. Economic and financial situation APC by direction of the production in the years 2011-2013

Wyszczególnienie/Specification	RSP według kierunku produkcji/ APC by direction of the production								
	roślinnej/crop production (52 RSP)			zwierzęcej/animal production (15 RSP)			wielostronny/ mixed production (24 RSP)		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Przeciętny obszar [ha UR]/Average area APC [ha AL]	596	592	590	623	620	610	410	408	406
Przychody ogółem na 1 ha UR [tys. zł]/ Total revenues per 1 ha [thous. PLN]	8,2	9,4	8,2	17,9	20,0	19,9	7,7	8,7	8,4
Pracujący na 100 ha UR [osoby]/ Employed on a 100 ha [persons]	3,5	3,6	3,4	6,6	6,4	6,1	4,9	5,0	4,9
Wydajność pracy – wartość dodana [tys. zł/osobę]/Value added [thous. PLN per person]	108,3	125,6	101,7	66,9	72,0	77,8	62,0	65,3	61,2
Wskaźnik wartości dodanej/Value added ratio [%]	44,1	45,5	41,5	33,0	30,4	31,0	44,1	43,0	41,6
Wskaźniki dochodowości/Indicators of profitability:									
- pracy członka [tys. zł/osobę]/per working member [tys. PLN per person]	77,9	88,1	59,0	45,6	56,8	52,3	43,2	45,4	39,4
- działalności gospodarczej/economic activity [%]	30,0	30,4	23,1	20,2	18,0	17,8	28,9	26,1	25,6
Indeks tworzenia wartości/Value creation index	0,75	2,20	0,63	0,19	0,73	0,33	0,20	0,21	0,67
Wskaźnik generowania gotówki operacyjnej/Generating cash ratio [%]	19,6	19,5	12,1	9,0	7,0	6,0	10,5	6,0	7,9
Stopa inwestycji/Investment rate [%]	1,70	1,75	2,23	1,31	2,01	2,05	1,29	1,76	1,20

Źródło: jak w tab.1

Source: see tab. 1

Ukierunkowanie roślinne było tradycyjnie najczęściej reprezentowanym kierunkiem wśród spółdzielni biorących udział w rankingu. W ostatnim roku była to ponad połowa uczestników. Spadek cen zbóż i rzepaku dotknął te spółdzielnie w największym stopniu, co było widoczne w prezentowanych wskaźnikach. Dochodowość działalności gospodarczej obniżyła się w stosunku rok do roku o 25%. W przypadku wskaźnika wartości dodanej tych spółdzielni spadek wartości wyniósł 4 p.p., wyraźnie spadły również przychody, zarówno ogółem, jak i te, które wyrażają produktywność ziemi. W spółdzielniach roślinnych znacznie szybciej niż w innych kierunkach produkcji ograniczono zatrudnienie. Działania te jednak nie miały większego wpływu na spadek wydajności pracy i jej dochodowości, których wartości w 2013 roku obniżyły się odpowiednio o 19 i 33%. W 2013 r. w tej grupie indeks tworzenia wartości był najniższy w całym trzyleciu i wskazywał na niesatysfakcjonujący poziom rentowności kapitału własnego. Wskaźnik generowania gotówki, mimo że pozostawał na najwyższym poziomie wśród wszystkich porównywanych grup, w ostatnim roku zanotował spadek o 7,4 p.p. Należy jednak podkreślić, że mimo gorszych danych za 2013 rok spółdzielnie roślinne w 90% przypadków osiągnęły zysk po odliczeniu opłaty pracy własnej członków, a zatem w zdecydowanej przewadze odpowiedzialnie kreowały swoją przyszłość. RSP roślinne przejawiały również dużą aktywność w dziedzinie inwestycji, chętniej przy tym korzystając z zewnętrznych źródeł ich finansowania. Korzystanie z usług firm leasingowych w tej grupie ujawniła co 10 RSP. W perspektywie kolejnych lat spółdzielnie te, aby osiągnąć lepsze wyniki ekonomiczne, będą prawdopodobnie musiały prowadzić bardziej drastyczną politykę cięcia kosztów, w związku z nikłymi perspektywami powrotu rekordowo wysokich cen zbóż.

Wnioski

1. Omówione wyniki RSP za lata 2011-2013 dowodzą pogorszenia się sytuacji ekonomicznej w spółdzielniach. Słabsze wyniki były tym bardziej widoczne ze względu na dość korzystną sytuację ekonomiczną w ciągu ostatnich 3 lat. Pogorszenie się wyników miało miejsce, mimo że w 2013 roku nie można było mówić o załamaniu koniunktury na rynkach rolnych. Jak się jednak okazało, gorsze wyniki w spółdzielniach można tłumaczyć wyraźnym załamaniem cen zbóż, a w szczególności pszenicy. Badana zbiorowość wykazywała się znaczną zależnością kondycji finansowej od cen podstawowego zboża, ponieważ większość RSP to spółdzielnie o ukierunkowaniu roślinnym.
2. W spółdzielniach począwszy od 2012 roku obserwowano niewielki wzrost zatrudnienia. W stosunku to poprzednich okresów było to odwrócenie obserwowanych do tej pory tendencji. Z pewnością wywarło to obok wspomnianych uwarunkowań cenowych znaczący wpływ na wskaźniki dochodowości i wydajności pracy.
3. W zbiorowości RSP, mimo niższych dochodów realizowane były procesy inwestycyjne. Można zatem mówić o pewnym długim oczekiwanim ożywieniu w tej grupie gospodarstw. Szczególnym przypadkiem były spółdzielnie o profilu zwierzęcym, które mimo że osiągały najniższe wyniki miały jedną z najwyższych stóp inwestycji

Literatura

- Adamski Marcin. 2008. *Procesy dostosowawcze w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych. Program Wieloletni 2005-2009, Raport nr 86*, Warszawa: Wydawnictwo IERiGŻ-PIB.
- Adamski Marcin, Ewa Gac, Adam Kagan, Andrzej Kowalski, Jacek Kulawik, Dariusz Osuch, Joanna Pawłowska-Tyszko, Maria Zdzieborska. 2014. *Ranking 300 najlepszych przedsiębiorstw rolnych w 2013 roku*. Warszawa: Wydawnictwo IERiGŻ-PIB.
- Biuletyn Informacyjny*. 2014. Warszawa: Krajowy Związek Rewizyjny Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych.
- Brzozowski Bogusław. 2005. *Spółdzielczość wiejska w aktywizacji środowisk lokalnych na tle jej współczesnych problemów*. Kraków: Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego.
- Dzun Włodzimierz. 2009. „Spółdzielnie produkcji rolnej w procesie przemian systemowych”. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* 4: 67-89.
- GUS. 2014. *Rolnictwo w 2014 roku*. Warszawa.
- Ranking RSP za 2011 r. 2011. *Rolnicze spółdzielnie produkcyjne w 2011 roku – najlepsza setka*. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Ranking 100 najlepszych RSP za 2012 r. 2012. *Rolnicze spółdzielnie produkcyjne w 2012 roku – najlepsza setka*. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Ranking 100 najlepszych RSP za 2013 r. 2013. *Rolnicze spółdzielnie produkcyjne w 2013 roku – najlepsza setka*. Warszawa: IERiGŻ-PIB.

Summary

The aim of this study was to show the changes that occurred in the group of large-scale farms functioning in a form of agricultural production cooperatives (APC) in 2011-2013. Due to little availability of information concerning this form of farms in Poland, the data for the analysis were gathered from the database of the Institute of Agricultural and Food Economics National Research Institute. This database was created in connection with the annual publication of Top 100 RSP. The analyses show that the surveyed group of cooperatives in 2013 reached the worse financial ratios than in previous years. However, this did not result in discontinuation of investment and modernization in these farms.

Adres do korespondencji
mgr inż. Marcin Adamski
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy
ul. Świętokrzyska 20, 00-002 Warszawa
tel. (22) 505 45 33
e-mail: adamski@ierigz.waw.pl